

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

عملکرد اجتماعی
میراث معمار ایران

انتشارات
جهاد دانشگاهی
قزوین

سرشناسه: طاهر طلوع دل، محمدصادق، ۱۳۴۲-
عنوان و نام پدیدآور: عملکرد اجتماعی میراث معماری ایران/تالیف
و تدوین محمدصادق طاهر طلوع دل، سینا کمالی تبریزی؛ ویراستار
محمدرفوف مهاجری.

مشخصات نشر: قزوین: جهاد دانشگاهی، سازمان انتشارات، واحد
قزوین، ۱۳۹۹.

مشخصات ظاهری: ۳۳۲ ص.؛ مصور، جدول.

شابک: ۹-۶۶۴۷۶۴-۶۲۲-۹۷۸

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

یادداشت: واژه نامه.

یادداشت: کتابنامه.

موضوع: معماری و جامعه -- ایران

موضوع: Architecture and society -- Iran

موضوع: معماری -- ایران

موضوع: Architecture -- Iran

موضوع: آثار تاریخی

موضوع: Iran -- Antiquities

شناسه افزوده: کمالی تبریزی، سینا، ۱۳۷۰-

شناسه افزوده: جهاد دانشگاهی. سازمان انتشارات. واحد قزوین

شناسه افزوده: Press Organization Jahade DaneshgahiGhazvin Branch

رده بندی کنگره: NA ۲۵۴۳

رده بندی دیویی: ۷۲۰/۹۵۵

شماره کتابشناسی ملی: ۶۱۵۹۱۳۹

عنوان: عملکرد اجتماعی میراث معماری ایران
تألیف و تدوین: محمدصادق طاهر طلوع دل، سینا کمالی تبریزی

ویراستار: محمدرفوف مهاجری

گرافیک و صفحه آرایی: مرضیه حمیدی زاده

شابک: ۹-۶۶۴۷۶۴-۶۲۲-۹۷۸

چاپ: نوبت اول - ۱۳۹۹

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

بهاء: ۶۰۰۰۰۰ ریال

مصوبه شورای شعبه انتشارات جهاد دانشگاهی قزوین

ناشر: انتشارات جهاد دانشگاهی قزوین

کلیه حقوق محفوظ است ©

عملکرد اجتماعے میراث معمارے ایران

تألیف و تدوین:

دکتر محمد صادق طاهر طلوع دل

عضو هیأت علمی دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی

مهندس سینا کمالی تبریزی

دانشجوی دکتری مهندسی معماری دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی

تقدیم اثر به؛

پدران، مادران و نیاکان برجای گذارنده میراث ارزشمندان،
فرزندان، همسران و بستگان پاس دارنده ارزش های میراث ماندگار،
مخاطبین، محققین و فراگیران آموزه های ارزشمند برگرفته از میراث معماری

تقدیر و امتنان از:

اکنون جا دارد از کلیه افراد و عزیزانی که در تهیه، آماده سازی و تحقق این اثر و مجموعه ما را یاری نموده اند قدردانی نمائیم.

لذا سپاسگزار خالصانه بذل کلام، تراوشات قلم و حمایت های بی دریغ معنوی ایشان در زمینه سازی این تلاش و تبلور این اثر خواهیم بود.

بنابراین در کمال خضوع می توان گفت که تحقق این منظومه حاصلی از برگرفتن آموزه هایی از میراث معماری ارزشمند ایران اسلامی می باشد.

پیشگفتار

هر جامعه یا گروه اجتماعی، دارای تاریخ، اقتصاد، مراسم اعتقادی، زبان، هنر و مناسک مربوط به خود است و این خصوصیات است که یک جامعه را از جوامع دیگر متمایز کرده و شناسنامه‌ی فرهنگی آن جامعه است. به عبارت دیگر گذشته‌ی تاریخی، سرزمین اجدادی، آداب و سنن، هنر و ادبیات و مذهب، هویت هر جامعه را تشکیل می‌دهد. هر جامعه فرهیخته در هرکجای جهان بر هویت فرهنگی خود تاکید کرده و سعی دارد با قدرت و غرور، فرهنگ و مشخصه‌های فرهنگی خود را زنده نگه دارد و از آن دفاع کند. میراث فرهنگ هر کشور، یکی از اساسی‌ترین ارکان تحکیم هویت، ایجاد خلاقیت و خودباوری ملی است. پژوهش در زمینه‌های مختلف آن موجب روشن شدن ابهامات تاریخی، شناخت ارزش‌های حاصل از حیات طولانی جامعه و تسری ارزش‌های اصیل نهفته در میراث فرهنگی، به حیات امروزی جامعه می‌شود و بالقوه قادر به تعیین مرزهای فرهنگی جوامع بشری بوده و حداقل یکی از عوامل اصلی بازشناسی ملت‌ها و کشورها از یکدیگر است. هنر و فرهنگ ایرانی به دلیل ویژگی‌های خاص آن و موقعیت ژئوپلیتیک^۱ کشور، همواره در هنر و فرهنگ جهان معاصر، خود تأثیری شایسته و به سزا داشته است که امروزه می‌تواند از جمله زمینه‌های مساعد برای تحکیم روابط اجتماعی ملی و بین‌المللی، خودشکوفایی و رونق صنعت گردشگری باشد. با توجه به قدمت کشور عزیزمان ایران باید گفت؛ این کشور خاستگاه اولیه اقوام مختلف باگویش‌ها و آیین‌ها و سنن خاصی است که هرکدام از این اقوام سهم به‌سزایی در خلق

فرهنگ و آثار هنری داشته و دارند. به طوری که با مطالعه اقوام ایرانی متوجه خواهیم شد، فرهنگ و هنر رایج در ایران از جمله هنرهای متنوع و غنی جهان به شمار می رود که در نوع خود و در مقایسه با آثار جوامع دیگر بی نظیر است. هنرمندان ایرانی نه تنها با الهام از ذوق و هنر ذاتی خود، بلکه با تلفیق این هنر با ظرافت های فرهنگ ملی بومی توانسته اند، استادانه به خلق آثاری هنری چون: موسیقی، نقاشی، معماری و هنرهای تجسمی و غیره بپردازند. سابقه معماری ایران به حدود هزاره هفتم قبل از میلاد می رسد. این هنر، تا کنون به دلیل های گوناگون، به ویژه دلیل های فرهنگی، اجتماعی و اقلیمی توسعه و تکامل یافته است. معماری ایران دارای ویژگی هایی است که در مقایسه با معماری کشورهای دیگر جهان، از ارزشی ویژه برخوردار است؛ ویژگی هایی مانند استفاده از مصالح بومی در طراحی، محاسبات دقیق ریاضی، رعایت مسایل فنی و مهندسی در بناها، پایداری، مردم‌واری، پرهیز از بیهودگی، درونگرایی و بالاخره تزئینات منحصر به فرد که در عین سادگی، معرف شکوه معماری ایران است. هزاران محوطه، بنا و یا مجموعه های تاریخی اصیل و بی نظیر، یادگارهای گرانقدر تمدن و فرهنگ غنی ایران می باشد که نشان دهنده هنرهای سنتی با ریشه های چند هزارساله در تاریخ و فرهنگ این ملت است. بنابراین پرداختن به عملکرد میراث معماری ایران به منظور الگوگیری و آموزه یابی از این میراث کهن ارزشمند، ضروری است. حضور میراث معماری ایران در ابعاد فرهنگی ملموس و ناملموس، تحت اثر عملکردی هماهنگ با تمدن های بشری در ایران و جهان محسوب می شود. سرمایه عظیم معنوی و فرهنگی ناشی از این تاریخ و تمدن بی نظیر که ممالک مختلف از آن الهام گرفته اند، شناسایی درخور، عمیق و همه جانبه را می طلبد. هدف تألیف این کتاب آشنایی با عملکردهای فرهنگی میراث معماری ایران می باشد. امید این است که با آشنایی هرچه بیشتر مردم ایران با لزوم حفظ آثار فرهنگی، با گذشته ی تاریخی خویش آشتی نماییم.

محمدصادق طاهرطلوع دل

سینا کمالی تبریزی

فهرست

فصل ۱؛ میراث طبیعی، فرهنگی و اسنادی.....	۱
۱-۱- مقدمه و کلیات.....	۳
۲-۱- میراث طبیعی.....	۴
۳-۱- میراث فرهنگی.....	۶
۱-۳-۱- میراث فرهنگی ملموس.....	۷
۲-۳-۱- میراث فرهنگی ناملموس.....	۸
۳-۳-۱- میراث و هویت فرهنگی.....	۱۱
۴-۱- میراث اسنادی.....	۱۳
۱-۴-۱- مستندات تفسیری.....	۱۵
۲-۴-۱- مستندات هندسی.....	۱۶
۳-۴-۱- مستندات واقعیت مجازی:.....	۲۲
۵-۱- منشورهای حفاظتی میراث معماری.....	۲۴
۶-۱- جمع بندی مطالب فصل اول.....	۴۷
فصل ۲: عملکرد سکونتی (استقراری).....	۵۱
۱-۲- مقدمه و کلیات.....	۵۳

۵۵	۲-۲-۲- کاخ
۵۵	۱-۲-۲- معنای لغوی کاخ
۵۵	۲-۲-۲- چيستی فرهنگي کاخ
۵۶	۳-۲-۲- ویژگی‌های کاخ
۵۶	۴-۲-۲- عناصر معماری کاخ
۶۱	۵-۲-۲- نمونه ماندگار کاخ
۷۳	۳-۲- خانه
۷۳	۱-۳-۲- معنای لغوی خانه
۷۳	۲-۳-۲- چيستی فرهنگي خانه
۷۴	۳-۳-۲- ویژگی‌های خانه
۷۴	۴-۳-۲- عناصر معماری خانه
۸۴	۵-۳-۲- نمونه ماندگار خانه
۸۸	۴-۲- شوادان
۸۸	۱-۴-۲- معنای لغوی شوادان
۸۸	۲-۴-۲- چيستی فرهنگي شوادان
۸۹	۳-۴-۲- ویژگی‌های شوادان
۹۰	۴-۴-۲- عناصر معماری شوادان
۹۴	۵-۴-۲- نمونه ماندگار شوادان
۹۵	۵-۲- جمع‌بندی مطالب فصل دوم
۹۷	فصل ۳: عملکرد استحکامی (حکومتی)
۹۹	۱-۳- مقدمه و کلیات
۱۰۲	۲-۳- قلعه، دژ و ارگ (استحکامات)
۱۰۲	۱-۲-۳- معنای لغوی استحکامات
۱۰۲	۲-۲-۳- چيستی فرهنگي استحکامات
۱۰۳	۳-۲-۳- ویژگی‌های استحکامات
۱۰۵	۴-۲-۳- عناصر معماری استحکامات
۱۱۸	۵-۲-۳- نمونه ماندگار استحکامات
۱۲۹	۳-۳- میل و منار
۱۲۹	۱-۳-۳- معنای لغوی میل و منار

۱۲۹ چيستی فرهنگي ميل و منار	۲-۳-۳
۱۳۱ ويژگي های ميل و منار	۳-۳-۳
۱۳۲ عناصر معماری ميل و منار	۴-۳-۳
۱۳۵ نمونه ماندگار ميل و منار	۵-۳-۳
۱۴۱ برج	۴-۳-۳
۱۴۱ معنای لغوی برج	۱-۴-۳
۱۴۲ چيستی فرهنگي برج	۲-۴-۳
۱۴۲ ويژگي های برج	۳-۴-۳
۱۴۵ عناصر معماری برج	۳-۴-۴
۱۴۶ نمونه ماندگار برج	۵-۴-۳
۱۵۳ جمع بندی مطالب فصل سوم	۵-۳
۱۵۵	فصل ۴: عملکرد نيابيشگاهی (معنایی)	
۱۵۷ مقدمه و کلیات	۱-۴
۱۶۰ معبد	۲-۴
۱۶۰ معنای لغوی معبد	۱-۲-۴
۱۶۱ چيستی فرهنگي معبد	۲-۲-۴
۱۶۱ ويژگي های معبد	۳-۲-۴
۱۶۱ عناصر معماری معبد	۴-۲-۴
۱۶۱ نمونه ماندگار معبد	۵-۲-۴
۱۶۳ خانقاه	۳-۴
۱۶۳ معنای لغوی خانقاه	۱-۳-۴
۱۶۳ چيستی فرهنگي خانقاه	۲-۳-۴
۱۶۳ ويژگي های خانقاه	۳-۳-۴
۱۶۴ عناصر معماری خانقاه	۴-۳-۴
۱۶۷ نمونه ماندگار خانقاه	۵-۳-۴
۱۷۱ آتشکده ها	۴-۴
۱۷۱ معنای لغوی آتشکده	۱-۴-۴
۱۷۱ چيستی فرهنگي آتشکده	۲-۴-۴
۱۷۱ ويژگي های آتشکده	۳-۴-۴

- ۱۷۲..... ۴-۴-۴ عناصر معماری آتشکده
- ۱۷۳..... ۴-۴-۵ نمونه ماندگار آتشکده
- ۱۷۶..... ۴-۵-۵ مسجد
- ۱۷۶..... ۴-۵-۱ معنای لغوی مسجد
- ۱۷۶..... ۴-۵-۲ چیستی فرهنگی مسجد
- ۱۷۶..... ۴-۵-۳ ویژگی‌های مسجد
- ۱۸۰..... ۴-۵-۴ عناصر معماری مسجد
- ۱۹۳..... ۴-۵-۵ نمونه ماندگار مسجد
- ۱۹۶..... ۴-۶-۶ مصلی
- ۱۹۶..... ۴-۶-۱ معنای لغوی مصلی
- ۱۹۶..... ۴-۶-۲ چیستی فرهنگی مصلی
- ۱۹۶..... ۴-۶-۳ ویژگی‌های مصلی
- ۱۹۷..... ۴-۶-۴ عناصر معماری مصلی
- ۱۹۸..... ۴-۶-۵ نمونه ماندگار مصلی
- ۱۹۹..... ۴-۷-۷ حسینه‌ها و تکایا
- ۱۹۹..... ۴-۷-۱ معنای لغوی حسینه و تکیه
- ۲۰۰..... ۴-۷-۲ چیستی فرهنگی حسینه و تکیه
- ۲۰۰..... ۴-۷-۳ ویژگی‌های حسینه و تکیه
- ۲۰۲..... ۴-۷-۴ عناصر معماری حسینه و تکیه
- ۲۰۴..... ۴-۷-۵ نمونه ماندگار حسینه و تکیه
- ۲۰۵..... ۴-۸-۸ کلیسا
- ۲۰۵..... ۴-۸-۱ معنای لغوی کلیسا
- ۲۰۵..... ۴-۸-۲ چیستی فرهنگی کلیسا
- ۲۰۵..... ۴-۸-۳ ویژگی‌های کلیسا
- ۲۰۵..... ۴-۸-۴ عناصر معماری کلیسا
- ۲۰۸..... ۴-۸-۵ نمونه ماندگار کلیسا
- ۲۱۲..... ۴-۹-۹ کنیسه
- ۲۱۲..... ۴-۹-۱ معنای لغوی کنیسه
- ۲۱۲..... ۴-۹-۲ چیستی فرهنگی کنیسه

۲۱۲	۳-۹-۴	ویژگی‌های کنیسه
۲۱۳	۴-۹-۴	عناصر معماری کنیسه
۲۱۷	۵-۹-۴	نمونه ماندگار کنیسه
۲۲۱	۱۰-۴	آرامگاه و زیارتگاه (مقبره)
۲۲۱	۱-۱۰-۴	معنای لغوی مقبره
۲۲۱	۲-۱۰-۴	چیستی فرهنگی مقبره
۲۲۲	۳-۱۰-۴	ویژگی‌های مقبره
۲۲۳	۴-۱۰-۴	عناصر معماری مقبره
۲۳۵	۵-۱۰-۴	نمونه ماندگار مقبره
۲۴۹	۱۱-۴	سقاخانه‌ها
۲۴۹	۱-۱۱-۴	معنای لغوی سقاخانه
۲۴۹	۲-۱۱-۴	چیستی فرهنگی سقاخانه
۲۴۹	۳-۱۱-۴	ویژگی‌های سقاخانه
۲۵۱	۴-۱۱-۴	عناصر معماری سقاخانه
۲۵۶	۵-۱۱-۴	نمونه ماندگار سقاخانه
۲۵۸	۱۲-۴	جمع‌بندی مطالب فصل چهارم

فصل ۵: عملکرد آموزشی (تعلیمی) ۲۶۱

۲۶۳	۱-۵	مقدمه و کلیات
۲۶۶	۲-۵	حوزه و مکتب‌خانه (مدرسه)
۲۶۶	۱-۲-۵	معنای لغوی مدرسه
۲۶۶	۲-۲-۵	چیستی فرهنگی مدرسه
۲۶۸	۳-۲-۵	ویژگی‌های مدرسه
۲۶۸	۴-۲-۵	عناصر معماری مدرسه
۲۷۳	۵-۲-۵	نمونه ماندگار مدرسه
۲۷۶	۳-۵	رصدخانه
۲۷۶	۱-۳-۵	معنای لغوی رصدخانه
۲۷۶	۲-۳-۵	چیستی فرهنگی رصدخانه
۲۷۶	۳-۳-۵	ویژگی‌های رصدخانه

۲۷۷	۵-۳-۴- عناصر معماری رصدخانه آفتابی
۲۷۸	۵-۳-۵- نمونه ماندگار رصدخانه
۲۸۶	۵-۴- جمع بندی مطالب فصل پنجم
۲۸۹	منابع
۲۸۹	منابع فارسی
۳۰۸	منابع انگلیسی
۳۱۳	واژه نامه فارسی به انگلیسی
۳۱۵	واژه نامه انگلیسی به فارسی

میراث طبیعی، فرهنگی و اسنادی

فصل ۱

۱-۱- مقدمه و کلیات

میراث در لغت به معنی چیزی است که به ارث رسیده است؛ میراث را می‌توان به عنوان یادگاری از گذشتگان تعریف نمود که انسان هم اکنون با آن زندگی می‌کند و سپس آن را به نسل‌های بعد می‌سپارد تا از آن بیاموزند، شگفت زده شده و لذت ببرند (Jopela, ۲۰۱۱: ۱). به میراث باید به عنوان ماترکی نگاه کنیم که از نیاکان دریافت کرده‌ایم و لازم است به نسل‌های آینده انتقال دهیم. سال‌هاست که در دنیا پدیده‌های شاخص طبیعی دارای جایگاه فرهنگی هستند. از گذشته‌های دور و از آغاز پیدایش اندیشه‌ی بشری تا به امروز، این پدیده‌ها همچنان نقش خویش را حفظ کرده‌اند و گاهی نیز تنها در اسطوره‌ها و باورهای کهن باقی مانده‌اند (کلاهمال همدانی، ۱۳۸۸، ص ۲۴). میراث در کلیت خود مفهومی است که در اذهان مردم، واجد ارزش‌های مثبت است. با حراست از مقولات فرهنگی همچون هنرها و مواردی که با زندگی روزمره انسان در ارتباط هستند؛ معماری، تفرجگاه‌ها و نیز بخش غیر ملموس فرهنگ نظیر رقص‌های آیینی، محلی و موسیقی، آداب و رسوم، زبان و ادکار انسانی، به عنوان داشته‌های جمعی، همه مردم از فواید آن بهره‌مند می‌شوند. هویت افراد و اجتماع به واسطه چنین فرهنگ ملموس و غیر ملموسی شکل می‌گیرد چراکه مفهوم میراث با هویت و سرزمین ادغام شده است (دریایی، ۱۳۹۵، ص ۲۳).

در دهه‌ی آخر قرن ۲۰ واژه‌ی میراث از نظر معنایی گسترش یافت و به صورتی کلی در رابطه با بناهای تاریخی و اموال فرهنگی به کار رفت. امروزه واژه‌ی میراث شامل میراث فرهنگی و میراث طبیعی است؛ به این معنی که شناخت و درک کامل تنوع فرهنگی، بدون توجه ویژه به میراث

طبیعی میسر نیست. طبیعت و فرهنگ به طور ذاتی در ارتباط با یکدیگر هستند (کلاهمال همدانی، ۱۳۸۸، ص ۲۴). در واقع میراث بشری در برگیرنده‌ی ابعاد فرهنگی و معنوی است که اغلب با الهام از طبیعت خلق شده‌اند، بنابراین ارتباط مستقیمی میان میراث فرهنگی و طبیعی وجود دارد. کنوانسیون^۱ میراث جهانی میراث را به دو دسته‌ی میراث طبیعی و میراث فرهنگی طبقه‌بندی کرده است که در ادامه به بررسی هر یک پرداخته خواهد شد.

۲-۱- میراث طبیعی

میراث طبیعی مانند (تصویر: ۱-۱) یعنی مکان طبیعی که دارای ویژگی‌هایی است که انسان‌ها را به خود جلب می‌کند. با گذشت زمان و وقوع جریان‌ها و دگرگونی‌های عمده بر جهان، میراث طبیعی نیز دستخوش تغییرات و دگرگونی شد. در گذشته این دیدگاه وجود داشت که میراث طبیعی را همچون میراث فرهنگی، مجزا از سایر پدیده و آثار بدانیم. یعنی آن را به عنوان یک ارزش قلمداد کنیم و همگان از آن حفظ و حراست کنند، اما در نگرش جدید میراث فرهنگی جزئی از زندگی روزمره‌ی انسان‌هاست، به طوری که از آن به عنوان یک عام هویت‌بخش نام می‌برند (کلاهمال همدانی، ۱۳۸۸، ص ۲۴).

تصویر ۱-۱- الف) چشمه باداب سورت واقع در مازندران، (مأخذ: www.fa.wikipedia.org)

ب) کوه دماوند، (مأخذ: www.irna.ir)

میراث طبیعی هر ملتی مکمل میراث فرهنگی آن و جدا نشدنی از آن می‌باشد. این میراث از نظر علوم و بقای گونه‌های نباتات و حیوانات که خود تشکیل دهنده منابع غیر قابل تجدید و ضروری برای تداوم زندگی و بقای این کره خاکی هستند، اهمیتی اساسی دارد. مصادیق میراث طبیعی می‌تواند شامل این موارد باشد: مناظر زیبای طبیعی؛ شکل‌گیری‌های زمین‌شناسی و جغرافیایی که ارزش علمی و یا زیبایی‌شناسی دارند؛ محوطه‌های مشخص که زیستگاه گونه‌های در معرض خطر حیوانات و گیاهان از جمله پارک‌های طبیعی و یا دریایی و غیره باشد. گرچه قسمت عمده‌ی آثار فرهنگی در دو دسته‌ی محوطه‌های فرهنگی و طبیعی قابل تقسیم‌بندی هستند، لیکن گونه‌ی سومی نیز وجود دارد که تلفیقی از مصادیق فرهنگی و طبیعی‌اند و امروزه تحت عنوان میراث تلفیقی شناخته می‌شوند. این میراث، دائماً در معرض خطرات تخریبی ناشی از اعمال غیر مسئولانه افراد، فرسایش، تغییرات آب و هوایی، آلودگی، شهرسازی گسترده و توریسم^۱ گروهی و همگانی است؛ در جهت جلوگیری از این خطرات و آگاهی‌بخشی در رابطه با نیاز به حفاظت از این میراث، کنوانسیون میراث جهانی، در سال ۱۹۷۲ تصویب شد که به عنوان یک نقطه عطف در تاریخ همکاری بین‌المللی در همه نقاط جهان برای بر طرف نمودن این خطرات مورد استقبال قرار گرفته است. بعد از تصویب این کنوانسیون، نگاه‌ها تغییر کرد و مردم آگاه شدند که میراث طبیعی همچون میراث فرهنگی منابع جایگزین‌ناپذیری از زندگی و الهامات تاریخ بشر است؛ میراث پدرانمان که باید بی‌کم و کاست به نسل آینده انتقال دهیم (کلاهمال همدانی، ۱۳۸۸، ص ۲۵).

معاهده مذکور ابزاری قانونی است که طبق آن دولت‌ها خود را داوطلبانه متعهد می‌کنند از مناطق قلمرو خود که به دلیل ارزش چشمگیر جهانی مورد توجه تمامی بشریت قرار دارند، حفاظت کنند. هدف کنوانسیون فوق معرفی، حفظ، نگهداری، عرضه و انتقال ارزشمندترین میراث‌های بشری به نسل‌های آینده است که برای دستیابی به این هدف هر کشور عضو ملزم به رعایت مفاد کنوانسیون می‌باشد. کشورهایی که به آن معاهده پیوسته‌اند متعهد می‌شوند که به میراث‌های جهانی واقع در قلمرو دیگر کشورها نیز احترام بگذارند و برای حراست از این میراث به کشورهایی که فاقد امکانات لازم هستند کمک مالی کنند. بر همین اساس کنوانسیون مذکور در طول ۴۰ سال گذشته فعالیت‌های گسترده‌ای داشته و پاسخگوی نیازی جهانی برای حفظ آن دسته از دارایی‌های طبیعی و فرهنگی است که در مجموع خود از آن تمامی بشریت بوده و میراث جهانی را تشکیل می‌دهند (دبیری و همکاران، ۱۳۸۵، ص ۲۸۲).

میراث طبیعی به ۳ دسته تقسیم می‌شوند:

- ۱- مناظر طبیعی که شامل سازه‌های طبیعی، دست‌ساز و یا ترکیبی می‌باشند که از منظر زیبایی شناسی در سطح بین‌المللی بسیار عالی و ممتاز هستند.
- ۲- سازندهای زمین‌شناسی و مناطق خاصی که در برگیرنده‌ی گونه‌های گیاهی و جانوری در معرض انقراض می‌باشند و حفاظت از آن‌ها بسیار مهم بوده و ارزش جهانی دارد.
- ۳- محوطه‌ها و یا نواحی طبیعی خاصی که از منظر علم، زیبایی‌شناسی و حفاظت بسیار برجسته بوده و ارزش جهانی دارند را دربر می‌گیرد.

۳-۱- میراث فرهنگی^۱

میراث فرهنگی اصطلاحی است برای شیوه‌های زندگانی مردم گذشته که در طول تاریخ و نسل‌های گذشته برای نسل حاضر به جا مانده است. میراث فرهنگی، نشان از هویت هر جامعه و نگاه مردم جامعه به یک پدیده دارد. طرز زندگی، کیفیت زندگی، آداب و رسوم، عقاید، ارزش‌ها، هنجارها و بالاخره فرهنگ هر جامعه‌ای در میراث فرهنگی آن جامعه نهفته است. چشم اندازه‌های فرهنگی، دارایی‌های فرهنگی هستند که با ترکیب هنر بشر و طبیعت به وجود آمده‌اند. آنها سند گویایی برای ارزیابی جوامع انسانی و نحوه‌ی سکونت او در طول تاریخ با در نظر گرفتن شرایط طبیعی هستند. همچنین فرصتی برای شناخت محیط طبیعی با توجه به شرایط اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی داخلی و خارجی وارده بر انسان، ایجاد می‌کند. عنصر اساسی که هدف اصلی را در فعالیت‌های میراث فرهنگی تأمین می‌نماید، حضور انسان است (حجت، ۱۳۸۰، ۸۹). در یک تعریف کلی میراث فرهنگی عبارت است از اشیایی منقول یا غیر منقول، مادی یا غیر مادی که دارای نمود فیزیکی و قابل ادراک با حواس بوده و واجد قدمت نسبی که نمایانگر تحول زمانی و تاریخی است؛ به طوری که حسی از تداوم را در انسان ایجاد نموده و ارائه‌کننده‌ی ارزش‌های تاریخی باشد. همچنین باید دارای پیامی انسانی باشد که این پیام نه از طریق تاریخ نوشتاری بلکه از طریق القای معنایی چون تحسین، تأثر و رضایت حاصل می‌شود که بیان‌کننده‌ی هویت انسانی و فرهنگی پدیدآورندگان آن آثار است (حسین زاده، ۱۳۹۳).

میراث فرهنگی میراثی از مصنوعات فیزیکی، مادی و بخش غیر ملموسی از آن است که به گروه یا جامعه‌ای نسبت داده شده، از نسل‌های قبل به ارث رسیده، در زمان حاضر از آن محافظت

می‌شود و برای برخورداری از مزایای آن به نسل‌های بعد ارزانی می‌شود. معماری، اماکن تاریخی، بناهای یادبود و مصنوعات از جمله بخش‌های ملموس میراث فرهنگی به شمار می‌آیند. بخش‌هایی که در شمار اشیاء قابل رویت قرار دارند و حوزه‌هایی از قبیل باستان‌شناسی، معماری، علوم و فن‌آوری‌های فرهنگی خاص را شامل می‌شوند. مطالعه بخش ملموس فرهنگ از آن حیث اهمیت دارد که جزء مبانی قابل لمس افکار انسانی و باعث اعتبار افکار تلقی می‌شود. آنها بیان شفاهی ملموس نوع زندگی مردم، یادواره‌ها و روایت‌های زندگی آنان در گذشته هستند. این بخش از میراث فرهنگی همواره در معرض خطرانی نظیر طریقه مواجهه مردمی به نام گردشگر با این اشیاء و خطرات ناشی از تخریب فیزیکی قرار دارد. اما بخش ناملموس میراث فرهنگی شامل مواردی نظیر جشنواره‌های سنتی، سنت‌های شفاهی، اشعار شفاهی، رسوم، شیوه‌های زندگی، هنرهای سنتی، آداب مذهبی، سنت‌های موسمی آیین‌های مرتبط با رقص بومی، جشنواره‌های سنتی غذاهای محلی، تئاترهای خیابانی عروسکی یا خیمه شب بازی، موسیقی‌های نواحی، فولکلور و غیره است. محافظت از بخش غیر ملموس این میراث، حفظ مؤلفه‌های فرهنگی و در نتیجه تنوع فرهنگ جامعه انسانی است (دریایی، ۱۳۹۵، ص ۲۳).

بر اساس کنوانسیون میراث جهانی، موارد زیر به عنوان میراث فرهنگی تعیین شده‌اند:

- **آثار تاریخی:** شامل آثار معماری، مجسمه‌سازی و نقاشی، کتیبه‌ها و غارها که از نقطه نظر زیبایی‌شناسی برجسته و خاص بوده و ارزش جهانی دارند.
- **گروهی از ساختمان‌ها:** شامل گروهی از ساختمان‌های جداگانه یا مرتبط که به خاطر سبک معماری، همگونی و چشم‌اندازشان از منظر زیبایی‌شناسی ارزش جهانی دارند.
- **محوطه‌های تاریخی:** آثار انسان‌ساز یا ترکیبی از آثار طبیعی و انسان‌ساز و مناظر و محوطه‌های باستانی که از نقطه نظر تاریخی، زیبایی‌شناسی، قوم‌شناسی و انسان‌شناسی ارزش بسیار زیادی دارند (Hua, 2010).

بنا بر آنچه گفته شد، میراث فرهنگی بر دو نوع است: میراث فرهنگی ملموس و ناملموس؛ در ادامه ابتدا به بررسی میراث فرهنگی ملموس و سپس به ناملموس پرداخته شده‌است.

۱-۳-۱- میراث فرهنگی ملموس

میراث فرهنگی ملموس و مادی به مجموعه‌ی مظاهر مادی که خارج از وجود انسان تحقق مادی و فیزیکی دارد اطلاق می‌شود (کبیری هندی و دانه‌کار، ۱۳۹۰، ص ۱۴۹)، بیشتر ارزش‌های

تاریخی و هنری بر آثار و مظاهر مادی مترتب است. به عبارت دیگر، میراث ملموس یا مادی به تمامی آثار و اشیاء مانند (تصویر: ۱-۲)؛ شامل بناها، محوطه‌ها، مناظر طبیعی و اشیاء و ابزار دست‌ساز بشری و تمامی مظاهری که به هر نحوی قابل مشاهده هستند گفته می‌شود و به دو دسته‌ی میراث منقول (قابل انتقال) و غیر منقول (غیر قابل انتقال) طبقه‌بندی می‌شوند (حسین زاده، ۱۳۹۳).

تصویر ۱-۲- آرامگاه فردوسی، نمونه‌ای از میراث طبیعی ملموس غیر منقول، (مأخذ: www.fa.wikipedia.org)

۱-۳-۲- میراث فرهنگی ناملموس

برای تعریف میراث فرهنگی معنوی یا ناملموس، نیازمند تعریف دقیقی از فرهنگ هستیم. به همان اندازه که اختلاف نظر در تعریف فرهنگ وجود دارد، در مورد این نوع میراث نیز اختلاف دیدگاه به چشم می‌خورد. اما همگان در این واقعیت اشتراک نظر دارند که میراث فرهنگی معنوی بنیادی‌ترین جنبه‌های حیات اجتماعی و فکری ملت‌ها، منشا هویت‌ها و تنوع و خلاقیت است مانند (تصویر: ۱-۳). میراث فرهنگی ناملموس و معنوی مجموعه‌ی مظاهری است که گر چه وجود مادی ندارد، اما جلوه‌های مادی آنها قابل درک و بررسی است؛ مانند: زبان، باورها، اعتقادات و آداب و رسوم که به خودی خود، مادی نیستند (کبیری هندی و دانه‌کار، ۱۳۹۰، ص ۱۴۹). زیرا این آثار می‌توانند بازگو کننده و برقرار کننده ارتباط فرهنگی انسان در طول تاریخ باشند. بنابراین این نوع میراث باعث می‌شود مردم یک روستا، گروه یا ملت گرد هم جمع شده،

اثر فرهنگی را خلق کنند یا در یک رویداد فرهنگی برنامه اجرا کنند. این فرایند بعضاً مهم‌تر از خود شی یا رویداد است. میراث فرهنگی معنوی، تظاهرات و نمادهای متنوع و گسترده‌ای دارد؛ که ممکن است به زبان، سنت شفاهی، دانش سنتی، خلق فرهنگ مادی، نظام ارزشی یا به هنر نمایشی و نظایر آن مربوط باشد (معاونت معرفی و آموزش سازمان میراث فرهنگی، ۱۳۸۷).

تصویر ۱-۳- نقالی، نمونه‌ای از میراث فرهنگی ناملموس و منقول، (مأخذ: www.fa.wikipedia.org)

ویلیام لوگان، به‌طور خلاصه میراث فرهنگی ناملموس را در برگزیده‌ی افراد و مردم می‌داند و نه اشیای بی‌جان، به همین دلیل است که این میراث را میراث معنوی نیز می‌نامند (Logan, ۲۰۰۷). در تعریفی دیگر میراث ناملموس به جنبه‌های غیر فیزیکی یک فرهنگ گفته می‌شود و اغلب آداب و رسوم جامعه در یک دوره‌ی زمانی را در بر می‌گیرد، با راه و روش رفتار در جامعه که معمولاً قوانین رسمی عمومی برای کارکرد در یک فضای فرهنگی خاص هستند. به عبارت دیگر میراث ناملموس شامل بخشی از فرهنگی ماست که به شکل شفاهی و سینه به سینه به ما به ارث رسیده است (شاهی و خورشید، ۱۳۹۲).

بند نخست کنوانسیون یونسکو^۱ در سال ۲۰۰۳ بیان می‌کند که میراث ناملموس در برگزیده‌ی رفتارها، نمادها، عبارات، دانش و مهارت است و همچنین ابزارها، اشیاء، آثار باستانی و فرهنگی که به گونه‌ای با آن‌ها در ارتباط هستند را در بر می‌گیرد. میراث فرهنگی ناملموس نسل به نسل منتقل شده و به‌طور مداوم توسط جوامع و گروه‌ها در پاسخ به محیط خود و تعامل با طبیعت

و تاریخ احیا می‌شوند. میراث ناملموس به عنوان یک بخش از میراث فرهنگی شناخته شده می‌شود که به دنبال حس هویت و افزایش احترام به تنوع فرهنگی و خلاقیت انسانی است. لازم به ذکر است میراث فرهنگی ناملموس نباید با اسناد بین‌المللی حقوق بشر و اصول توسعه‌ی پایدار در تعارض باشند.

یونسکو در بند دوم این کنوانسیون (۲۰۰۳)، به طور خلاصه مقوله‌های زیر را به عنوان مشخصه‌های میراث فرهنگی ناملموس در نظر گرفته‌است:

- سنت‌های شفاهی، اصطلاحات و زبان به عنوان ابزاری برای انتقال میراث فرهنگی ناملموس
- هنرهای نمایشی، ارائه محتوای فرهنگی به شکل هنری
- فعالیت‌های اجتماعی، تشریفات مذهبی و فستیوال‌ها
- علوم و فعالیت‌های مرتبط با طبیعت و جهان هستی
- دانش مربوط به دست ساخته‌های سنتی و مصنوعات ملموس فرهنگی

بعلاوه این کنوانسیون، میراث فرهنگی ناملموس را به عنوان یک نیروی زنده و حیاتی که از نسلی به نسل دیگر منتقل می‌شود و به‌طور متناوب، توسط جامعه و گروه‌ها در پاسخ به تغییرات فیزیکی و اجتماعی بازسازی می‌شود معرفی می‌کند. میراث ناملموس یکی از جنبه‌های مهم در هویت فرهنگی یک جامعه است و ترویج احترام برای تنوع فرهنگی و خلاقیت انسانی را در پی دارد. در نهایت کنوانسیون میراث فرهنگی ناملموس اظهار می‌دارد که میراث ناملموس سازگار با اسناد بین‌المللی حقوق بشر است. ده‌ها مورد از اسناد رسمی وجود دارد که شامل اعلامیه‌ها، توصیه‌نامه‌ها، همایش‌ها، منشورها و کدها از سازمان یونسکو و ایکوموس می‌باشند و سازمان‌های منطقه‌ای ملی و بین‌المللی بر میراث فرهنگی و به خصوص بر بخش ملموس آن تاکید دارند و توجه می‌کنند (Ruggles & Silverman, 2009).

میراث غیر مادی یا معنوی اساساً در برگیرنده‌ی چیزهایی است که انسان قادر به دیدن یا لمس آن‌ها نیست، اما می‌توان آن‌ها را حس کرد که می‌تواند شامل خاطرات، شیوه‌ی به خاطر سپردن، به رویدادهای گذشته فکر کردن توسط مردم باشد و همچنین چیزهایی که در حال حاضر آن‌ها را تحت تاثیر قرار می‌دهد (موارد معنوی و غیر مادی). میراث معنوی اغلب در مورد مسایلی مثل نوع دانش و زبان است که نمی‌توان دید، اما می‌توان شنید و درک کرد. به طور کلی میراث ناملموس شامل موسیقی، رقص، نمایش، اعتقادات و شیوه‌های زندگی است که دائمی

و پایدار نیستند. اکثر مردم میراث ملموس را متضاد میراث ناملموس می‌دانند که این تفکر اصلاً صحیح نیست و این دو ارتباط بسیار نزدیکی با هم دارند و این که همواره میراث ناملموس باعث معنادار کردن میراث ملموس می‌شود.

بنابراین میراث فرهنگی فقط شامل آثار ملموس مانند بناها، آثار هنری، کتاب‌ها، اسناد، اشیاء عتیقه و امثالهم نمی‌شود، بلکه آثار به ظاهر ناملموس مانند آداب و رسوم و سنت‌ها، زبان، فولکلور (ادبیات عامیانه)، علوم و فنون قدیمی، نحوه‌ی پوشش و مانند آن را هم شامل می‌گردد. هرچند امروزه حتی محیط زیست طبیعی مردم یک منطقه هم مانند جنگل‌ها، سواحل، بیابان‌ها و کلیه‌ی مناظر طبیعی، جزو میراث فرهنگی آن محل محسوب می‌شوند. علاوه بر این، باید گفت که میراث فرهنگی فقط شامل آثار فرهنگی مثبت و قابل افتخار نمی‌باشد، بلکه آثار فرهنگی منفی را هم به ویژه درحیطه‌ی آثار ناملموس دربرمی‌گیرد. این نکته مهم قابل به ذکر است که هرچند میراث فرهنگی باید حفظ و نگهداری شوند، اما این به معنای ترویج بی‌خردانه و تقلید کورکورانه از آنها نیست.

۱-۳-۳- میراث و هویت فرهنگی

هر جامعه یا گروه اجتماعی دارای تاریخ، اقتصاد، مراسم اعتقادی، زبان، هنر و مناسک مربوط به خود است و این خصوصیات است که یک جامعه را از جوامع دیگر متمایز کرده و شناسنامه‌ی فرهنگی آن جامعه می‌شود. به عبارت دیگر گذشته‌ی تاریخی، سرزمین اجدادی، آداب و سنن، هنر و ادبیات و مذهب هویت هر جامعه را تشکیل می‌دهد و هر جامعه‌ای همواره بر هویت فرهنگی خود تاکید کرده و سعی دارد با قدرت و غرور فرهنگ و مشخصه‌های فرهنگی خود را زنده نگه دارد و از آن دفاع کند. هویت فرهنگی یک جامعه به سه عامل تاریخی، زبانی و روانشناختی بستگی دارد و اگر این عوامل به طور کامل در یک جامعه وجود نداشته باشد هویت فرهنگی ناقص می‌شود و تلفیق موزون این سه عامل وضعیتی ایده‌آل برای یک جامعه است (مرادی، ۱۳۹۰، ۶۲).

درک اهمیت میراث فرهنگی برای مردم محلی و همچنین گردشگران بسیار مهم است چرا که باعث تقویت ارزش شهروندی، ایجاد غرور و افتخار و بهبود کیفیت زندگی ساکنین می‌شود. اصطلاح میراث فرهنگی و لزوم حفظ آن برخلاف غنی بودن کشور ما در داشتن چنین آثاری

مانند بیشتر محصولات امروزی، پدیده‌ای مدرن و وارداتی است. متأسفانه در طول تاریخ دیرین کشورمان، پدیده‌ای درجهت خلاف حفظ میراث فرهنگی یعنی تخریب آثار پیشینیان چه به شکل عمدی و چه به شکل بی توجهی به آنها رایج بوده است، امری که از دوران باستان که ساسانیان عمده آثار به جامانده از اشکانیان را نابود کردند، وجود داشته و تا بعد از اسلام که منصور، خلیفه‌ی عباسی، برای ساختن کاخ خویش در بغداد از سنگ‌های طاق کسری استفاده نمود تا تخریب بناهای صفوی اصفهان توسط ظل‌السلطان، حاکم اصفهان و پسر ناصرالدین شاه و تا زمان حال یعنی تخریب دروازه‌های قاجاری شهر تهران به وسیله‌ی رضاشاه و دیگر موارد ادامه یافته است (ابطحی، ۱۳۹۵).

امید این است که با آشنایی هرچه بیشتر مردم ایران با لزوم حفظ آثار فرهنگی، با گذشته‌ی تاریخی خویش آشتی نماییم و داوری درباره‌ی پدران خود را به جای نابودی آثار آن‌ها، با حفظ آثارشان و بحث و بررسی برسر خدمت و خیانت‌شان در کتاب‌ها، مجلات و مجامع علمی پیگیری نماییم.

به طور کلی، جنبه‌های ارزشمندی را می‌توان برای تصور نقش میراث فرهنگی در جوامع جدید متصور شد:

- ۱- وجود زیبایی‌شناسی در این میراث است که در حوزه‌ی لذت بردن از زندگی و ارضای حس زیبادوستی انسان‌هاست. هر اثر تاریخی، فرهنگی و طبیعی می‌تواند باعث لذت بردن انسان‌ها از زیبایی و هنر ذاتی نهفته در آن، سود این نگاهی است که از قدیم وجود داشته و در زمان فعلی شدت بیشتری گرفته است.
- ۲- اطلاعاتی در این آثار از گذشته‌ی جوامع حکایت دارد و در واقع به نوعی منبع پژوهش و کنگاش می‌تواند باشد. شامل اطلاعاتی از گذشته‌ی مردم یک سرزمین که جنبه‌ی اسنادی میراث طبیعی و فرهنگی را به عهده دارد.
- ۳- بحث اقتصادی آثار طبیعی و فرهنگی است که در آن عمدتاً بحث گردشگری اقتصادی و یا اقتصاد گردشگری (اکوتوریسم)^۱ و بازدید از میراث طبیعی و فرهنگی مدنظر است.
- ۴- جایگاه میراث فرهنگی در توسعه‌ی جوامع است. هر جامعه‌ای که بداند نتیجه‌ی تعاملش چه بوده و آن را خوب بشناسد، متوجه می‌شود که فعالیت‌های کنونی‌اش نمی‌تواند جدا از گذشته باشد، بلکه در ادامه‌ی آن است.

۵- مهم‌تر از همه، هویت‌بخشی آن است. در جهان امروز، تعامل بین جوامع بشری به مراتب افزایش یافته و ارتباطات در سطح وسیع‌تری شکل می‌گیرند. این جوامع در کنش متقابل بیشتر از یکدیگر تأثیر می‌پذیرند. لذا جنبه‌های متفاوت فرهنگی، اعم از میراث طبیعی، فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی جوامع با یکدیگر در تعامل قرار می‌گیرند و از تحولات جهان تأثیر می‌پذیرند (کلاهمال همدانی، ۱۳۸۸، ص ۲۴).

۱-۴- میراث اسنادی^۱

میراث فرهنگی، ملموس یا ناملموس توسط همه کشورهای متمدن جهان به عنوان مهم‌ترین حامل حافظه تاریخی برای بشر شناخته شده است. با این وجود، به طور شایسته مورد احترام و حفاظت واقع نمی‌شود. از این رو، میراث فرهنگی در معرض خطر است زیرا ممکن است به دلایلی از بین رفته، گم شده، تغییر داده شده و یا فراموش شود. منابع اصلی خطر عبارتند از: خطرات طبیعی، اقدامات خشونت‌آمیز (مانند جنگ، تروریسم^۲ و غیره)، غارت، قاچاق غیرقانونی، یادگاری نوشتن، ساخت و ساز مدرن، جهانی سازی، شیوه زندگی مدرن و بی تفاوتی، رشد جمعیت شهری و بسیاری موارد دیگر هستند. راه ایده آل برای حفاظت از میراث فرهنگی این است که به طور مداوم از طریق اقدامات محافظتی^۳ خاصی از آن مراقبت شود. چنین اقداماتی، طبق کنوانسیون‌های بین‌المللی متعدد تصویب شده و توسط یونسکو^۴، ایکوموس (شورای بین‌المللی آثار تاریخی و محوطه‌ها)^۵ و سایر نهادها اعمال می‌شود، که به شرح زیر می‌باشد:

- مستندات^۶ (هندسی، معماری، تاریخی و غیره): شامل دو بعدی و یا سه بعدی برای ذخیره‌سازی، مطالعات، برنامه‌ریزی مداخلات حفاظتی^۷ و غیره.
- اندازه‌گیری دقیق^۸: مناسب برای اقدامات بازگرداندن به حالت اولیه (احیا)^۹، بازسازی مطابق نمونه اولیه^{۱۰}، مطالعات ساختاری، حفاظت و غیره.

1- Heritage Documentation

2- Terrorism

3- Protective Actions

4- UNESCO

5- ICOMOS (International Council of Monuments and Sites)

6- Documentation

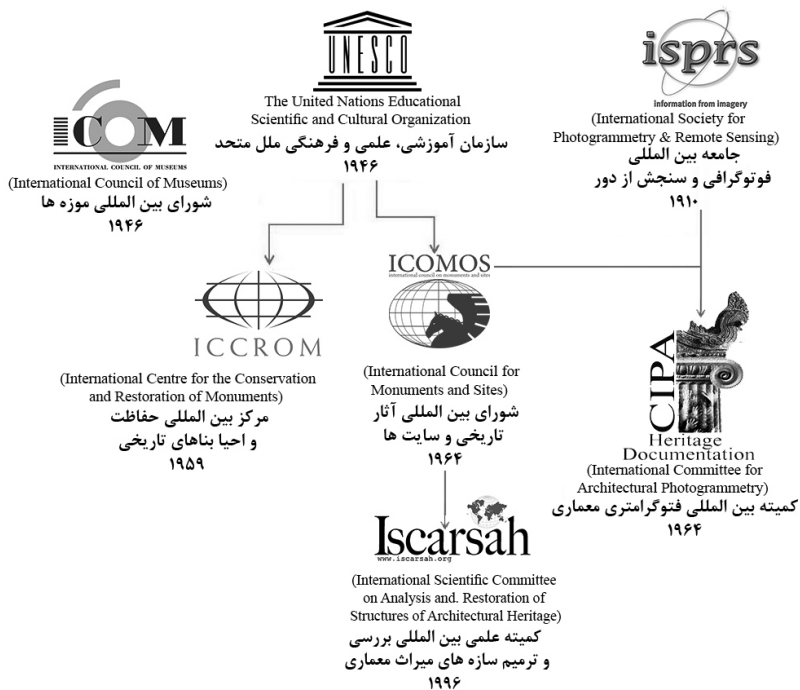
7- Protective Interventions

8- Accurate Measurements

9- Restoration Actions

10- Reconstructions

- **نظارت بر وضعیت**^۱: شامل ثبت و ضبط تغییرات^۲، وضعیت مصالح، ارزیابی آسیب شناسی و غیره.
- **مدیریت مناسب داده‌های بناها**^۳: برای پایداری، مدیریت ریسک و غیره.
- **امکانات حفاظتی**^۴: به ویژه برای اشیاء حساس (مانند مستندات میراث کتابخانه‌ای و غیره)
- **اطلاع‌رسانی عمومی**^۵: که شامل تجسم^۶، انتشار^۷، افزایش آگاهی عمومی^۸ و بسیاری دیگر از این‌گونه ضرورت‌ها است.

تصویر ۱-۴ - نمودار سازمانی یونسکو برای حفاظت میراث طبیعی و فرهنگی، (اقتباس: Georgopoulos, A. 2017)

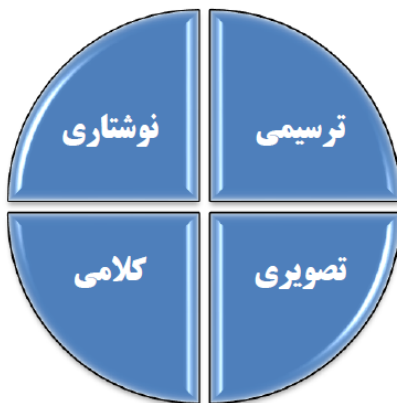
- 1- State Monitoring
- 2- Deformations Recording
- 3- Proper Management of Data
- 4- Preservation Possibilities
- 5- Public Outreach
- 6- Visualization
- 7- Dissemination
- 8- Raising Awareness of the Public

امروزه ذهنیت به تدریج در حال تغییر است و کارشناسان باستان شناسانی و معماری سهم رشته‌های دیگر را در دستور کار میراث فرهنگی پذیرفته‌اند. از این رو حفاظت از میراث معماری به سرعت در حال تبدیل شدن به یک مسئله میان رشته‌ای و بین فرهنگی است. لذا سازمان‌های تخصصی، برای مراقبت از میراث فرهنگی بشر تشکیل شده‌اند (Georgopoulos, 2017) که در (تصویر: ۱-۴) نمودار سازمانی یونسکو برای حفاظت میراث طبیعی و فرهنگی و همچنین سال تأسیس هر سازمان مشخص شده است.

در عمل، مستندنگاری میراث فرهنگی بر اساس روش جمع‌آوری اطلاعات و نوع داده‌ها به سه گروه کلی تقسیم می‌شود:

۱-۴-۱- مستندات تفسیری^۱

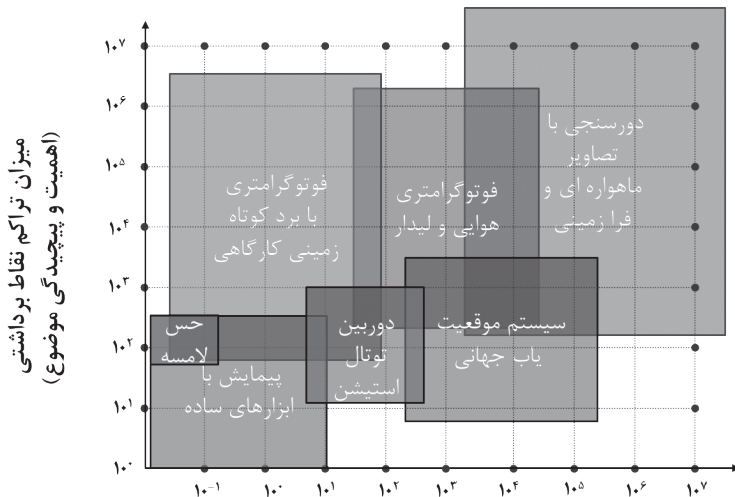
به طور عمیق، درک عمومی از تمام جنبه‌های ارزشی میراث فرهنگی مکان و حفاظت از آنها را بهبود می‌بخشد. آداب و رسوم‌های فرهنگی در این درک اساسی هستند و باید شناسایی و همانند (تصویر: ۱-۵) مشاهده شوند. تفسیر باید درک ارزش‌های ملموس و ناملموس از یک مکان که ممکن است به آسانی قابل درک نباشد را تسهیل کند که شامل: روند ساخت و ساز و تغییرات انجام شده، معانی و ارتباطات فضایی، زندگی نامه افراد واقع در آن مکان می‌شود. هر تفسیر باید ارزش میراث فرهنگی یک مکان را احیا کند. روش‌های تفسیر باید متناسب با مکان در نظر گرفته شود (آیکوموس نیوزلند، ۲۰۱۰). هرچه یک میراث فرهنگی بهتر شناخته و تفسیر شود، صیانت از آن بهتر صورت خواهد گرفت. لذا شناخته شدن میراث تاریخی، باعث احیای ارزش‌ها و هویت اجتماعی می‌شود و جامعه نسبت به حفاظت میراث تاریخی خود احساس مسئولیت خواهند کرد.

تصویر ۱-۵ - نمودار انواع مستندات تفسیری، (مأخذ: نگارندگان)

۱-۴-۲- مستندات هندسی^۱

شامل دو بعدی و یا سه بعدی برای آرشیو، مطالعات، برنامه‌ریزی مداخلات حفاظتی^۲ و غیره. مستندات متریک شکل دهنده نقشه پایه ای خواهد بود که اقدامات حفاظتی ما بر مبنای آن برنامه‌ریزی، اجرا و ثبت می‌شود؛ تهیه نقشه از محوطه‌های تاریخی، به درک صحیح از محوطه، نحوه مدیریت و استفاده لذت بخش از آن کمک می‌کند (حناچی پیروز، ۱۳۹۳). شناخت کافی از طرح تحول کالبدی بنا، می‌تواند موجب تسهیل ارزیابی دقیق و صحیح از وضع موجود بنا و تشخیص تمامی معایب سازه ای شود. از این مستندات می‌توان در طرح ریزی برنامه‌های تعمیر و نگهداری، پایش تعمیرات اثر در دراز مدت، اقدامات درمانی، تشخیص معایبی که احتمالاً در طول زمان پدید آمده اند و تصمیم‌گیری براساس (تصویر: ۱-۶) در خصوص اینکه آیا جنبه‌های تاریخی بنا نیازمند درمان‌های محافظه کارانه ویژه هستند، بهره برد. برای مثال، ممکن است بر اساس داده‌های این اطلاعات دریابیم که برخی عناصر تزئینی یا ساختارهای تاریخی، توان برگزاری جدید را نداشته باشند. همچنین از این اسناد می‌توان برای امکان‌سنجی بهره‌برداری از همه بخش‌های اثر (برای مثال آماده سازی اثر جهت بازدید عمومی) استفاده کرد (Cooper, 2009). این امر همچنین به عنوان نوعی ضمانت حقوقی در مقابل از دست رفتن اطلاعات و ثبت اطلاعات برای نسل‌های آتی محسوب می‌شود (Letellier, Schmid and LeBlanc, 2007).

تصویر ۱-۶- سیستم‌های مستندنگاری هندسه مختصاتی بر اساس ابعاد موضوع، (اقتباس: Blake, et al. 2009)

1- Geometric Documentations

2- Protective Interventions